

Kudrat XUDAYBERGANOV,

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi, Milliy iftixor va harbiy vatanparvarlik kafedrasida boshlig'i, PhD., dotsent
E-mail: shixnazarmadiyorov@gmail.com

UrDU PhD. Q.Olloyorov taqrizi asosida

KURSANTLARDA HARBIY VATANPARVARLIKNI SHAKLLANTIRISHDA BOBUR MEROSINING O'RNI

Аннотация

Ushbu maqolada buyuk ajdodimiz Zahiriddin Muhammad Boburning bo'lajak ofitserlarni tarbiyalashda o'rnak bo'ladigan amallari va o'zining vatanga bo'lgan muhabbati ifodalangan. Undan tashqari kursantlarni ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk etib tarbiyalash, ularning harbiy vatanparvarligini mustahkamlashda Zahiriddin Muhammad Bobur va uning merosini o'rganishning ahamiyatini asosiy xususiyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Sadoqat, ishonch, vatanparvarlik, harbiy san'at, harbiy mahorat, qomusiy bilim, adolat mezonlari, mustahkam iroda

THE ROLE OF BABUR'S LEGACY IN THE FORMATION OF MILITARY PATRIOTISM AMONG CADETS

Annotation

This article expresses the actions of our great ancestor Zahiruddin Muhammad Babur, who will serve as an example in the education of future officers, and his love for the country. In addition, the importance of studying Zahiruddin Muhammad Babur and his legacy in raising cadets to be spiritually and morally mature and strengthening their military patriotism is revealed.

Key words: Loyalty, trust, patriotism, military art, military skill, encyclopedic knowledge, criteria of justice, strong will.

РОЛЬ НАСЛЕДИЯ БАБУРА В ФОРМИРОВАНИИ ВОЕННОГО ПАТРИОТИЗМА У КУРСАНТОВ

Аннотация

В этой статье выражены действия нашего великого предка Захируддина Мухаммада Бабура, который послужит примером в воспитании будущих офицеров, и его любовь к стране. Кроме того, раскрыта важность изучения Захируддина Мухаммада Бабура и его наследия в воспитании курсантов духовно и нравственно зрелыми, укреплении их военного патриотизма.

Ключевые слова: Лояльность, доверие, патриотизм, военное искусство, военное мастерство, энциклопедические знания, критерии справедливости, сильная воля.

Kirish. Mamlakatimizda keyingi yillarda harbiy sohaga qaratilayotgan e'tibor zamirida mamlakat xavfsizligini yanada mustahkamlash va barqaror taraqqiyotni mustahkamlash yotadi. Harbiy xizmatchilarni harbiy-vatanparvarlik va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashni yanada kuchaytirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda xalqimizning qadimiy tarixi, buyuk ajdodlarimiz merosi va ularning harbiy san'atni rivojlantirishga qo'shgan hissasini chuqur o'rganish muhim ahamiyatga ega. Bu haqda fikr yuritganda O'zbekiston Prezidenti, Qurolli Kuchlar Oliy Bosh qo'mondoni Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "...shaxsiy tarkib ma'naviy jihatdan zaif bo'lsa, ya'ni, askar va ofitserlarimizda jangovar ruh, Vatanga mehr va sadoqat, uning taqdiri uchun mas'uliyat bo'lmasa yoki ularning o'rtasida beparvolik hukm sursa, bunday holat nihoyatda noxush oqibatlarga olib kelishi mumkin"[1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Adiblar xiyoboni"ning ochilish marosimida, "...adabiyot xalqning yuragi, elning ma'naviyatini ko'rsatadi. Bugungi murakkab zamonda odamlar qalbiga yo'l topish, ularni ezgu maqsadlarga ilhomlantirishda adabiyotning ta'sirchan kuchidan foydalanish kerak. Ajdodlar merosini o'rganish, buyuk madaniyatimizga munosib buyuk adabiyot yaratish uchun hamma sharoitlarni yaratamiz", - deb ta'kidlagani zamirida, ajdodlar merosining yangi qirralarini bugungi avlod uchun zarur va qulay vositalar orqali yetkazish hamda yosh avlodning iymon-e'tiqodini yanada yuksaltirish, faxr va g'ururga to'la hissiyotlarni ongiga singdirish masalasi yotadi [2].

Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va faoliyati, harbiy mahorati, ilmiy va ma'naviy merosi, xususan "Boburnoma" asarini chuqur o'rganish orqali kursantlar harbiy vatanparvarligini mustahkamlash muhim masalalardan biri sanaladi.

Adabiyotlar tahlili. Tarixiy asarlarda Boburning mustahkam irodaga ega bo'lganligi xususida ma'lumotlar berilgan. Uning zamonida qishning sovuq kunlarida ham harbiy

harakatlar uchun safarlarda qiyinchiliklarga duch kelinardi. U esa chiniquqan bahodirlikni hatto kundalik odatlarda ham isbotlab kelgan. "Boburnoma"da qayd etilishicha, "...havo shu darajada sovuq ediki, o'sha ikki-uch kun orasida ikki-uch kishi sovuqning shiddatidan o'lgan edi. Menda g'uslga ehtiyoj bor edi. Yoqalarini qalin muz qoplagan, suvning tezligi bois o'rtasi muzlamagan bir ariqdagi suvga kirib g'usl qildim. O'n olti marotaba suvga sho'ng'idim. Suvning sovuqligi xiyla ta'sir qildi" [6].

Sabr-toqat, matonat harbiylar kundalik hayotining muhim jihati aylanishi lozimligini Bobur hayotida duch kelgan mashaqqatlar, ularda bir tanu-jon bo'lib qilingan harakatlar samara berganligi oydinlashadi. Harbiy harakatlar uchun safar chog'ida "... bir haftaga yaqin qor tepib, kunda bir-bir yarim shar'iydan ortiq ko'chilmadi edi. Qor tepar kishi men edim, o'n-o'n besh ichki yaqinlar va Qosimbek edi. Ushbu kishilar yayov yurib qor tepar edik. Har qadam qo'yganda beligacha, qo'ksigacha bota-bota qor tepar edi" [6].

Qayd etilganidek, Bobur qo'l ostidagilar bilan birga bo'lishga, ularni qo'llab-quvvatlashga harakat qilgan. Yana bir ma'lumot keladiki, "Injukon degan yerdan uch-to'rt kunda Zarrin dovonining tubiga Havoli Qutiy degan joyga keldik. Ana shu kuni qattiq bo'ron bo'lib qor yog'ardi. Barcha o'lim vahimasiga tushdi. U el tog'dagi g'or va kovaklarni havol deydi. Shu g'orga yetganda, qor quyuni tezlashdi. Ushbu g'or qoshida to'xtadik. Qor - ko'p, yo'l - so'qmoq, tepilgan-bosilgan yo'l bilan ham ot zo'rg'a yuradi. Kunlar g'oyat qisqaligidan oldindagilar yorug' payti g'or oldiga keldilar, namozshom, xufton namozigacha qolganlar yetib keldi. Ulardan keyingilar to'xtagan yeridayoq tushdi. Ko'plar ot ustida tong ottirdi, g'or torroq ko'rindi. Men g'orning og'zida kurak olib, qor kuradim, qorni ko'ksimgacha qazidim, sira yerga yetmasdi. Biroz shamoldan pana bo'ldi, o'sha yerga o'tirdim. Har qancha "G'orga kiring" deyishsa ham kirmadim. Barcha el qorda va bo'ronda, men issiq uйда va istirohatda o'tiramanmi deb o'yladim. Munda barcha el tashvish

bilan mashaqqatda, men bunda uyqu bilan farog'atda bo'laymi?! Bu muruvvat va hamjihatlikdan yiroq ishdir. Men ham har tashvish va mashaqqat bo'lsa ko'rayin, har nechuk el toqat qilib tursa turayin. Bir forsiiy maqol bor: "Do'stlar bilan birga bo'lgan o'lim to'ydir". Yuqoridagi misol haqiqiy elparvarlik, insonparvarlik namunasi bo'lib, mazkur holat ham harbiylar uchun yuksak namuna bo'lib xizmat qiladi [7].

Harbiy xizmatchilar uchun yana bir o'rnak bo'ladigan jihatlardan biri, ko'pchilik janglarda Boburning qo'shini dushman qo'shiniga nisbatan ozchilikni tashkil etganidir. Qo'shimcha qiyinchiliklarga qaramasdan, Bobur ushbu janglarda ham g'alaba qozonishni uddalaganligi tahsinga sazovor. Albatta ushbu g'alabalar yaxshi niyat hamda mukammal tayyorgarlik evaziga amalga oshadi. "Boburnoma"da ma'lumot beriladiki, "...o'sha yili Dehli va Hinduston yerlari uning (Ibrohim Lo'diy afg'on) taxti tasarrufida edi. Hozirda uning lashkarini bir lak (yuz ming kishi) deyishardi. O'zi va beklaridagi fillarning hisobi mingtaga yaqinlashardi. Biz unga qarab yurdik" [6]. Lekin ayrim hind va xorij tarixchilari boshqa raqamlarni ham keltiradi. Masalan, ayrim manbalarda Ibrohim Lo'diy qo'shinining soni qirq ming, Boburniki esa sakkiz ming atrofida bo'lgan, deyiladi [7].

"Tarixi Rashidii" keltirilishicha, "...u Qandahorni fath qilgandan keyin Kobulda bo'ldi. Xusravshohning uch mingtacha qolgan mo'g'ullari Ulug'bek Kobuliyning o'g'li Abdurazzoq mirzoni podshoh qilib ko'tarishdi va Bobur podshohga qarshi qo'shin tortishdi, shu paytda Bobur Podshoh qo'lida besh yuzta odam qolgan edi. Ana shu besh yuz kishi bilan u dushmanga qarshi chiqib jang qildi. Bu eng qonli janglardan biri bo'ldi. Ko'p to'qnashuv va olishuvlardan keyin u dushmani tor-mor qildi. O'sha jangda shaxsan uning o'zi dushmanning beshta bahodiri – Ali Said, Ali Sino va yana uch tasi bilan urishdi. U jasurlik bilan qilich chopib ularni qochirdi. O'sha jangda Abdurazzoq mirzo Bobur Podshohning qo'lga tushdi. Podshoh muruvvat qilib, uni qo'yib yubordi" [8]. Demak bu kabi hollar Bobur uchun doimiy ahamiyatga ega bo'lib, hukmdor vaziyatga oldindan baho bergan holda unga doim tayyor bo'lishga harakat qilgan. Harbiy xizmatchilar har qanday holatda ham vaziyatni oldindan to'g'ri baholagan holda unga muntazam shay turishi muhim jihatlardan sanaladi.

Natijalar va muhokama. Kursantlarni ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk etib tarbiyalash, ularning harbiy vatanparvarligini mustahkamlashda Zahiriddin Muhammad Bobur va uning merosini o'rganishning ahamiyatini quyidagi xususiyatlar belgilanishi maqsadga muvofiq sanaladi:

- Zahiriddin Muhammad Boburning kursantlar uchun har bir fazilati – vatanparvarligi, imyon e'tiqodi, yuksak ma'naviyati, sadoqat va ishonchi barcha uchun o'ziga xos namuna bo'lib xizmat qiladi, ayniqsa, harbiy xizmatchilarni kundalik hayotda har tomonlama mukammal bo'lib tarbiyalanishlariga ko'mak beradi;

- Bobur, harbiy xizmatchilar uchun juda zarur hisoblanadigan mustahkam iroda sohibi bo'lib, tarixiy manbalarda bunga oid juda ko'p voqealar yozib qoldirilgan, ya'ni har qanday vaziyatda ham, oxirgi umid qolguncha kurashish xususiyati unda yuksak darajada bo'lganligiga guvoh bo'lishimiz mumkin;

- Bobur sarkarda yoki saltanat boshlig'i sifatida gavdalanadi, ammo shu bilan bir vaqtning o'zida jangu-jadallardan juda oz vaqt ortib qolgan kezlarda ilm-fan, ma'rifat bilan mashg'ul bo'ldiki, u tomonidan yaratilgan meros necha yillardan buyon qiziqib o'rganiladi. Hattoki dunyo miqyosida muhim ilmiy tadqiqot sohasiga aylangan boburshunoslik yo'nalishi vujudga kelgan bo'lib dunyo mamlakatlarida mazkur yo'nalishda faol tadqiqotlar olib borilmoqda. Yana bir jihati, Bobur qoldirgan meros qomusiy ahamiyatga ega bo'lib, harbiy xizmatchilar kundalik hayotida asosiy kasbidan tashqari, ilmu hunarni ham egallashlari lozimligini anglatadi;

- harbiy xizmatchilar kundalik hayoti uchun zaruriy xususiyatlardan biri bu – muntazam ravishda g'alaba ruhiyatiga egalik hisoblanadi. Bunday xarakter Boburda yuqori darajaga ega bo'lib, doimiy ravishda jang maydonida buni isbotlashga harakat qilgan, shu bilan birga aksariyat hollarda, xoh qamalda bo'lsin,

xoh jangda u askarlar bilan birga bo'lishga harakat qilgan. Bunday holat harbiylar kundalik hayotida ularning ruhiyatini mustahkamlashga yordam beradi;

- har qanday vaziyatda ham Bobur kundalik hayotida adolat mezonlarini ustun qo'yadiki, harbiylar kundalik hayotida bu jihati bilan ham munosib o'rnak bo'la oladi.

Kursantlar harbiy vatanparvarligini mustahkamlash orqali ajdodlar ma'naviy merosini o'rganishda "Boburnoma" asarining ahamiyati, harbiy xizmatchilarning qomusiy bilimlarga ega bo'lishlari uchun yordam berishi bilan xarakterlanadi. "Boburnoma"da tarixiy shaxslar, ularning nasl-nasablari, hududlar toponimik nomlari va rivojlangan yo'nalishlari, xalqlarning urf-odat va an'analari, qo'shin tuzilishi, harbiy qurol-aslahalar, jangovor taktikalar va ularni amalga oshirish mexanizmlari, qo'shinlarning harbiy harakatlar davomida boshqarish va rag'batlantirishga oid ma'lumotlar mavjud. "Boburnoma", mana, salkam 500 yildirki, tarix, geografiya, etnografiya, lingvistika, zoologiya, botanika, san'atshunoslik va bog'lar yaratish bilimlari bo'yicha eng qimmatli manba hisoblanib kelinmoqda. Ushbu memuar asardan O'rta Osiyo, Afg'oniston va Shimoliy Hindiston tarixi, xalqlari hayoti, urf-odatlari, ijtimoiy tuzumi, diniy e'tiqodlari va hayotning turli-tuman boshqa sohalari haqida favqulodda qimmatli ma'lumotlar olish mumkin [5]. Harbiy xizmatchilar mazkur asarni kundalik hayotda mutolaa qilishlari orqali o'z kasbiy faoliyatlar uchun muhim ma'lumotlarni olishlari bilan birga, dunyo xalqlari madaniyati va shaharlari haqida bilishlari mumkin bo'ladi.

Dunyo miqyosida boburshunoslik sohasida amalga oshirishgan tadqiqotlar natijasida jahonning ellikdan ziyod mamlakatida maxsus ilmiy yo'nalishlar vujudga keldi va ularning tadqiqotlari bugungi kunda ham faol davom ettirilmoqda. Mazkur asarlarda Bobur shaxsi va "Boburnoma" asariga oid barcha jihatlarni sinchiklab o'rganishga, zarur o'rinlarda qiyosiy tadqiqotlar olib borishga harakat qilingan va ularda Bobur yuqori darajada e'tirof etilganligi ko'zga tashlanadi. Shunday olimlardan birining e'tiroficha, "...har qanday sinovga bardosh bera oluvchi, iroda va matonatni mujassamlashtirgan bu zot o'zida harbiy hiyla va jasoratni uyg'unlashtira oladi. Zarur bo'lganda jazolashga ham, avf etishga ham qodir edi. U iste'dodli harbiy arbob va ishning ko'zini biladigan, qo'shinlarni mohirlik bilan boshqara oladigan, ularni ishonchini qozona olgan sarkarda edi. Ehtiyotkor davlat arbobi bo'laturib, u har qanday mayda narsaga ham e'tibor berar edi. Bu shoh faqat fotih bo'libgina qolmay, yaratuvchi – bunyodkor ham edi" [4].

Xulosa. Xulosa o'rnida qayd etish kerakki, kursantlarda Bobur hayoti va faoliyati, harbiy mahorati, ilmiy va ma'naviy merosini faol o'rganishlari orqali mamlakat xavfsizligini mustahkamlashga hissa qo'shishga, har sohada faol, bilimli va qobiliyatli bo'lishga harakat qilishlari darkor. Shundan kelib chiqqan holda, harbiylar kundalik hayotida Bobur va uning asarlarini o'rganishni yanada jadallashtirishga oid quyidagi taklif va tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- Boburning hayot yo'li davomida mashaqqatli sinovlarni boshdan kechirgani, ularni sabr-matonat, sabot bilan yengib o'tgani harbiylar uchun namuna bo'lishini inobatga olgan holda, ularning tizimli ravishda Bobur asarlari va u haqda dunyo olimlari tomonidan yaratilgan kitoblarni o'qishlarini tashkil etish;

- bugun shiddat bilan o'zgarayotgan murakkab zamonda odamlarning qalbiga yo'l topish va ularni yuksak maqsadlar sari ilhomlantirishda adabiyot va san'atning ta'sirchan kuchini e'tirof etgan holda Bobur g'azallarini kursantlar hayotida faol targ'ib etish;

- Bobur hayoti va ijodi, "Boburnoma" asari asosida harbiy xizmatchilar, ayniqsa harbiy ta'lim muassasalari kursantlari o'rtasida ko'rik-tanlovlar, intellektual o'yinlar, mahorat darslarini tashkil qilish;

- Bobur hayoti va faoliyatini OAVda faol yoritish orqali yoshlar ongida vatanparvarlik va insonparvarlik g'oyalari yanada mustahkamlash zarur.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Qurolli kuchlarimiz – mamlakatimiz barqarorligi va taraqqiyotining mustahkam kafolatidir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi yig'ilishida so'zlangan nutq. 2018 yil 10 yanvar. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. Toshkent – “O'zbekiston” – 2018. B.162.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan yig'ilishidagi nutqi. 2020 yil 10 yanvar. Xalq so'zi. 2020 yil 11 yanvar.
3. Vatanimiz oltin ostonasi Toshkent tobora chiroy ochmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2020 yil 20 may kunidagi Adiblar xiyoboniga tashrifidagi nutqidan. Xalq so'zi 2020 yil 21 may.
4. Bobur memuari. Chig'atoy tilidan fransuz tiliga Pave de Kurteyl tomonidan tarjima qilingan. Parij. 1871. B. 8-9.
5. Jalilov S. Bobur haqida o'ylar. T.: “Sharq”, 2006. 116 b.
6. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. T.: “O'qituvchi” 2008. 287 b.
7. Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyasi. T.: “Sharq”, 2007. 688 b.
8. Muhammad Haydar Mirzo. Tarixi Rashidiy. T.: “Sharq”, 2010. 719 b.